



This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>



24731
e. 91

Ms 15



Libris Bodleyanis accessit ex dono
Edwardi Spencer Dodgson, A.M.
27^o die Aprilis, A.D. 1912^o.

POGGII BRACCIOLINI FLORENTINI

DIALOGUS

AN SENI SIT UXOR DUCENDA

7

POGGII BRACCIOLINI FLOR.

DIALOGUS

AN SENI SIT UXOR DUCENDA

PRIMUM LIVERPOOLIAE EDITUS

A GULIELMO SHEPHERD

NUNC ADJUVANTE

CODICE LAURENTIANO

AD MELIOREM LECTIONEM

REDACTUS

FLORENTIAE

TYPIS MAGHERIANIS

1823.



MONITUM
FLORENTINI EDITORIS

In huius Dialogi editione tertia, quam tibi exhibeo, humanissime lector, Liverpooliensem sequutus sum, quam ex Cod. Parisiensi curavit R. Gulielmus Shepherd. Cum vero in Laurentiano Codice quandoque occurrant optimae variae lectiones et additiones non respuendae, eas in textum (uti praesertim Epistolam Poggii Magnifico Cosmo de Medicis, in Cod. Paris. forte deficientem) admittere non dubitavi. Utque discernerentur, neque confictae viderentur, italico caractere notandas duxi, servata tamen, et infra textum reiecta, editionis Liverpooliensis antiqua lectione.

GUL. SHEPHERD

AD LECTOREM

Secundus jam agitur annus, ex quo perpauca exemplaria hujusce libelli, quae amicis meis bonarum literarum amantibus, donarem, typis excudenda curavi.

In eorum numero qui tale pignus amoris atque observantiae meae accipere non dedignati sint, fuit vir ille praestantissimus et in omni judicio elegantissimus, Samuel Parr; qui cum inceptum meum verbis amplissimis laudasset, ipsumque dialogum Poggii et ingenio et doctrina omnino dignum esse pronunciasset, mecum strenue egit, ut eum publici juris facerem. Nec fieri potuit, quin ei morem libenter gererem. Quid enim praeclarius, quid dulcius esse potuit, quam sub talis tantique viri auspiciis, literarum viam quantumvis arduam tentare?

Eo monente, vitia nonnulla, de quibus non dubitandum esset, quin scribae incuria irrepsissent tacitus sanavi. Unum etiam locum in quo Poggii sententiae verba incompta et plane insulsa tenebras offundere videbantur, ad normam latini sermonis redigere ausus sum. Quanquam enim a viro doctissimo, quem supra honoris causa nominavi, monitus sum dictionem haud absi-

mili ratione inconciunam, semel atque iterum in Poggii dialogo de Hypocrisi reperiri posse, mihi tamen verisimilius esse videtur librariorum minus accurate scripsisse, quam hominem literis latinis non mediocriter imbutum in orationem quae barbariem redoleret incidisse. Hoc mihi eo facilius persuasum est, quod ope codicis manuscripti, quem mecum vir egregius, mihiq̃ue summa amicitia conjunctus Thomas Johnes, qui nuper, Froissardi Historiis, e lingua Gallica in nostratum usum traductis, permagnum sibi decus adeptus est, pro sua humanitate communicavit, locis perplurimis quae in editione Basiliensi operum Poggii, miserrime depravata leguntur, medicam manum admovere potui. His frui, lector benevole, et vale.

GUL. SHEPHERD
GUL. ROSCOE SUO S.

Cum, tribus abhinc annis, Lutetiae Parisiorum pan-
lisper commorarer, in bibliotheca olim Regi, hodie gen-
ti Gallorum arrogata, subseciva tempora quotidie con-
sumpsi. Inter thesauros codicum manu scriptorum ibi
conservatos, incidi in Poggii Dialogum in quo dispu-
tatur »*An seni sit uxor ducenda*»; quem cum avidissi-
me perlegissem, (utpote qui in Poggii Vita nuper a me
edita istud ingenii ejus monumentum in pulvere tene-
brisque delitescere questus essem) accurate transcripsi,
quumque primum per otium liceret typis cudendum
curavi. Tibi autem, mi Roscoe, opusculum hocce dica-
tum volo: tibi qui litteris humanioribus tam claram lu-
cem profudisti; cujusque exemplo et cohortatione im-
pulsus, in perscrutandis scriptis virorum illustrium qui
inter Italos eruditos XV. saeculi claruerunt, permagnam
voluptatem expertus sum. Vale.

Dabam ex Angulo meo. Kal Jun. 1805

POGGIUS
 PL. SALUTEM DICIT
 COSMO DE MEDICIS
 VIRO PRESTANTISSIMO.

Disputaciunculam dudum inter doctissimos viros Nicolaum nostrum, et Carolum Aretinum, an seni conducere uxorem ducere habitam, cum nonnullos locos eius memoriae commendassem; decrevi nunc otiosus litteris tradere, tum propter hominum dignitatem, tum quia in sententiam meam conferre videbantur. Sunt enim quidam rerum ignari, qui nefas esse putent matrimonium quaerere eum qui sit aetate provectior; cum illi, maxime tempori, absit gubernandae domesticae rei prudentia; et adiumentum uxoris fere necessarium existat.

Quaquam autem pluribus verbis, ac sententiis a Carolo causa senectutis defensa fuisset quam a me referantur, tamen

his paucis quae in mentem venerint, aliqua ex parte satisfactum adversus Nicolai iudicium puto.

Ad te autem, virum cum sapientissimum, tum doctissimum disceptationem mitto, ut ea lecta, abs te eliciam utrius sententiam magis probes. Quod, si iejunius a me dicantur quae aut Nicolai vis disputandi, aut Caroli eloquentia poscit, imbecillitatem ingenii mei culpabis, quod ultra nequit progredi, quam vires ferant. Malui enim quantum adsequi potui scribendo complecti, quam sinere ut doctissimorum hominum verba, in re praesertim scitu necessaria in oblivionem laberentur. Vale.

Florentiae
15. Kal. Aprilis

Cum viri doctissimi, mihiq̄ue summa amicitia conjuncti, Nicolaus Nicolus, Carolusq̄ue Aretinus, mecum post acceptam uxorem, ut fit inter amicos, pranderent; inter edendum in eum sermonem devenimus ut quaeretur, an seni (in me autem haec interrogatio vergebat) esset uxor ducenda. Cum vero plura in utramq̄ue partem afferrentur, ego autem propriam causam tuerer, assumptis, inquam, epulis latius haec disputanda censeo; nam inflatae repletaeque tibiae sonare, ut dicitur, consueverunt modulatius. Mensa igitur remota, cum is de integro oriretur sermo, Nicolaus vero loqui in eam sententiam cupere videretur; quid, inquam, Nicolae causae affers, cur senem conjugii commodis privandum putes? Tum ille paulum surridens, ut erat promptus ad facetias, omnes mihi profecto, inquit, non solum stulti, sed vos quodammodo videmini insanire, ut elleboro opus esset ad purgandas tanta vesania hominum mentes. Quae enim stultitia est, cum usque ad senium uxorem contempseris, liber ac tui juris vivens, postmodum te subijcere voluntariae servituti, ac nova-

rum molestiarum causam quaerere, quas neque commode ferre queas, neque ullo pacto reijcere. Hunc certe Carolum laudo, quem et suo et ab Aristotele in suis Politicis praefinito tempore, novum maritum vidimus. Iste vero (me designans) duram, ut videtur, provinciam sumpsit, qui tunc novam artem iniit cum desinere oporteret. Haec una quidem res est, quae maxime adolescentiam *ac juventutem* deceat, senibus praecipue fugienda. Laudent alii rem uxoriæ quantum libet, mea quidem semper fuit opinio, eam rem tum omnibus annis gravem, tum vero senectuti adversam plurimum esse; quam cum sublevanda aliquo praesidio esset, pondere uxoris opprimi stultissimum videtur. Nam ea aetas, cum neque sibi neque matrimonii muneri satis possit facere, quietem potius quam novum laboris genus videtur appetere. Satis negotii in ipsa senectute consistit, absque quod ea supervacua molestia implicetur.

Atqui, inquam ego, tu caeteros forsitan ex tua natura iudicas, qui semper uxoris nomen tamquam Sisyphi saxum exhorruisti, nescius quid in ea sit commodi et voluptatis, quae si cui dulcis est, tum maxime senibus *perjucunda* (1). Mihi quidem ad hunc diem nulla satietas, nulla poenitentia uxoris coepit: quin potius ita

(1) *Procuranda*.

in illa consolor, ita laetor in dies magis, ut qui absque uxore vivant penitus stultos putem, iudicemque eum qui uxoris commodo caret!, maximo omnium bono carere.

Istuc fortassis, inquit Nicolaus, usu tibi venit, qui nactus es adolescentem optimis educatam moribus, tibi morigeram atque obsequentem: ut magis tua fortuna in ea deligenda commendanda sit quam consilium in deliberando. Sed cum rara sit avis in terris, non quid tibi *contigit* (1), sed quid tibi id aetatis dignum *erat* (2) quaerendum duco. Factum vero tuum quandoquidem ex sententia accidit, vehementer probo: sed eo modo quo quidam (prout dudum ridens retulisti) amici factum probavit. Narrasse etenim te memeni quendam in Anglia ab amico consultum an faeminam quam occulte antea desponderat, uxorem sumeret; *atque* (3) ille (parum enim pudicitiae mulier consuluerat) rem fieri prohiberet, amicus autem sibi integrum non esse diceret cum eam jamdudum despondisse fateretur; ille statim mutata sententia, tamquam in mulieris nomine errasset, matrimonium suasit, optime id factum esse asseverans. Itidem ego, quod actum est ap-

(1) *contigerit.*

(2) *esset.*

(3) *quumque.*

probens, quum tibi res ex voto cecidit, quod tamen raro evenire solet fortunatum puto. Veruntamen parum mente constare mihi videtur qui quinto et quinquagesimo anno, quae tibi nunc aetas est, conjugem quaerit ingravescentes jam sua sponte annos graviori curarum mole deprimens. Quid enim si uxor tuis moribus contraria ac perversa domi fuerit, quae te redeuntem torvo graviq[ue] excipiat vultu; exeuntem jurgio prosequatur; domi morantem verbis obtundat ac mordeat! Quae te cura, quae anxietas, qui mentis cruciatus vexabit! Quid si ebria (accidere enim haec possunt) fuerit? Si impudica, ignava, somnolenta? Sati[us] emori esset quam cum hac vitam degere. Adde quod aut virgo aut vidua, et ea vel adolescens vel aetate provectior, seni erit jungenda. Virgo, cum diversi sint adolescentum et juvenum mores, varii appetitus, longe alia natura, raro conveniet cum viro. Varietas morum reddet diversitatem vitae, ut idem sentire non possint. Altera risu, ludis, joci[s]; alter austeritate et rebus seriis delectabitur. Illa appetitu erit meliusculo, vir stomacho debilis: altera in causam virum vocabit, alter declinabit forum. Ita affectionum disparitas, dissensiones primo, deinde odium pariet. Ut mihi quidem in lubrico versari videatur senex cui virgo copulata sit. Vidua vero, si juvenis fuerit, juvenem virum experta, dolebit aetatis commutationem, queretur cibum diminutum. Semper prio-

ris viri memor, et dulcis anteactae vitae, aegre senectutem animo feret, suspirans, ac mentem referens ad *superiorem vitam* (1); ut plane intelligatur, etsi id non audeat proferre, praesentium rerum pertaesam, amissi viri desiderio commoveri. Sin tuae aetati vetulam conformem matrimonio tibi junxeris, neque filii creabuntur, et duo imbecilles, alter alterius onere succumbent. Cumque unius debilitas magnum onus afferat, accumulata postmodum duplici morbo summa torquebit calamitate. Emergunt praeterea sexcentae in diem impropisae molestiae, quae nedum senes, sed juvenes quoque ad poenitentiam uxoris adducant. Loquor de his quae domum pudicam servant: nam *viris infidae* (2) nullo pacto uxorum merentur nomen. Quod si pudicitiae vel suspicio vel crimen addatur, nullum erit gravius tormentum, nulla major infelicitas. Mihi quidem has difficultates animo volventi, rectius visum est in tuto versari procul ab hujuscemodi curis, quam periculum facere ejus rei, quam multi sapientes ut suspectam vitarunt. Sunt autem multi qui vergenti aetate uxorem quaerant, *tamquam senectutis quietem*. O insulsos ho-

(1) *priorem virum.*

(2) *in fide non manentes.*

mines ! qui, fessi ac requiem petentes in lectum se projiciunt, quiescendi causa, vepribus ac rubis repletum.

At vero *hi* magis errare mihi videntur, quibus adsit liberale aliquod doctrinae genus cui honeste vacent et animum bonis artibus imbuant. Nam liberior est multo ad literarum studia sui arbitrii vir, quam impedimento muliebri involutus. Adde quod liberi eo tempore senibus suscipiuntur, ut eos virtutibus imbuere, aut certum quoddam exercitii genus tradere, nequeant; ante morte praeventi quam instet tempus rationi percipiendae accomodatum. Tutorum certe curae commendandi sunt qui saepius quaestum quam parentum benevolentiam sequuntur. Quo pacto neque dum vivis ulla solida ex filiis, quandoquidem nondum noris quales evasuri sint, percipitur consolatio; neque in morte spes datur certa futurorum, qua morientis animus acquiescat. Scio in multis haec aliter posse cadere: nam te beatum quidem reputo si vera sunt quae de uxore retulisti, vacuus his oneribus quae plurimos homines pesundant. Sed tamen tutius consilium ambiguo semper praeferendum dicunt.

Hic cum paulum ridere coepissem, ad purgandam Nicolai accusationem indutus, sine, Carolus inquit, ut pro te caeterisque senibus respondeam Nicolao. Liberius enim honestiusque senum causam tuebitur is, quem, extra senium positum, nulla propria affectio, sed veritas,

ad dicendum impellit. Video (1) Nicolaum nostrum eam legem probare quam ipse sibi indixit, nulla quidem ratione, sed timore nescio quo supervacaneo et austeritate quadam subagresti, quam communis vitae usus repudiavit. Qui enim non improbare debemus eam vivendi consuetudinem, quam si omnes sequerentur, unico saeculo genus hominum penitus interiret. Etenim maris et faeminae conjunctionem ad conservationem orbis necessariam, natura ipsa instituit, nedum inter homines, sed in reliquis quoque animalibus. Itaque rectissimum puto malle communi vita vivere, et se accommodare ad civilem vitam, perolemque gignere ad amplitudinem civitatis, quam solitarium degere, sterilem, remotum consuetudine caeterorum, vera ac perfecta amicitia, quam maxime conjugium praestat, ac quotidiana benevolentia privatum. Turpe quidem est, ac praeter natura nobis insitam rationem cum homo animal sit sociabile ad procreationem natum, respuere gignendi facultatem, et eam societatem spernere quae sit omnium optima ac jucundissima. Caetera animalia ratione carentia, vis ipsa impellit naturae ad conjunctionem procreandi gratia, ut sua species cuique conservetur. Quid homo ratione utens, cujus foecunditas utilior est brutis, an erit caeteris deterior, et facultate caelitus propagandae sobolis data, ad delendum

(1) *Vides*

genus hominum abutetur? Vide ne erres nimium, mi Nicolae, si id etiam viro sapienti suadere velles, quod ad extinguendum, non solum civitates et hominum coetus sed terrarum quoque orbem spectaret. Quanquam sapiens nullo modo esse posset, qui naturae ordini institutoque contraireret a qua bene vivendi omne principium ducitur.

Neque vero illos ab otio literarum matrimonium vocabit. Non enim Socrati, Platoni, Aristoteli, Theophrasto, et e nostris Catoni illi prisco, M. Tullio, Varroni, Senecae, reliquisque doctissimis viris uxores impedimento extitere, quo minus caeteros qui conjugia respuerent in omni virtutum et doctrinae genere superarent. Quid quod matrimonio qui abstinet vel adulter vel fornicator evadet, aut alteri vitio detestabiliore involvetur. Neque tu mihi vitae continentiam prae te feras et quidem pauci admodum existunt qui eam virtutem amplectantur. Itaque propter honestiorem quoque vitam uxoris muneri haerendum est. His ego de causis, etiam si caetera commoda abessent, omni aetati ad progeniem aptae nuptias suaderem: neque vereretur nescio quod inane servitutis nomen, quod subesse in conjugio censes. Summa quidem libertas est vivere ut velis, quod solum conjugium praestat, in quo non servis, sed imperas. Liber enim es a vitiis quae undique innuptos circumfluunt: imperas mulieri, quae tibi parere ac servire sua sponte condiscit.

Maxime vero senibus quod tu paulo ante verbis abhorrebas, matrimonium esse utilissimum judico, cum eo tempore uxorem quaerant, quo lasciviis, inscitia, levitate, incuria, vacua aetas, rebus autem agendis et consilio apta, optimum ac praecipuum fructum ex re uxoria poterit percipere. Hic solus novit quaeve appetenda fuerint quaeve fugienda: inscitiam alterius suo reget consilio: appetitus prudentia moderabitur. Labantem retinebit, et rudem vitam in suos mores traducet.

Hic cum ridere coepisset Nicolaus, atqui, inquit, tu senes omnes laudas; tanquam non multi pueris deteriores atque imprudentiores reperiantur. — Omnis aetas, inquit Carolus, tam seni quam juveni, si stulta fuerit, molesta est. Sed nos non de uno aut de altero, sed de communi senum causa quaerimus. Mihi quidem rationem, vivendi ducem, consideranti, et senis conjugium approbatum est, et ei rectius quam adolescenti uxorem arbitror collocari. Primum nullam legem neque consuetudinem video, quae uxorem senibus interdicat. Sed quemadmodum videmus navium gubernacula rectius credi senioribus, sic in domestica cura aptior erit qui vixerit diutius: nam in juvene rarissime ullum genus prudentiae inesse potest. Tum vero, quemadmodum novelli palmites, nisi claviculis tanquam manibus haereant sustentaculo, decidunt, nec possunt consistere, sic adolescentulae aetas, nisi senum prudentia regatur,

labitur persaepe ac se ipsam prosternit: adolescentes quippe ac juniores nedum alios, sed ne se ipsos quidem norunt regere; incerti rerum et rationis ignari: ut inter caetera incommoda saepius contingat uxorem pro viro quaerendam esse, ea quando est aetas ut nullum sui periculum fecerit, incertumque sit quibus moribus, qua prudentia, quo genere exercitii, qua vivendi ratione sit vitam acturus. Duorum insuper inscitia simul juncta, aetate ad vitium tenera, magna incommoda afferet in vita. Alter alterum *in errorem* (1) trudet dum indulgebunt suis cupiditatibus, quibus obsistere infirmo animo, nullo usu, nulla prudentia didicerunt. Plurimi, ut alia omittam, ampla patrimonia a parentibus relicta dissipant, ut postmodum egentes vitam inopem cum liberis ducere compellantur; qua ex re multas mulieres fieri deteriores necessitas cogit; nonnullas etiam labi adolescentium iniquitas et stultitia impulit, ut parum tutum sit filias suas *junioribus* (2) credere. At vero in senibus vita omnis anteacta cognita est et perspecta: in promptu sunt mores, victus, fortunae, quaestus, prudentia, valetudo, *et caetera*, vel ad vitia vel ad virtutem spectantia, in quibus immutandae deteriorandaeve consuetudinis nulla

(1) *moerorem.*

(2) *iis moribus.*

suspicio supersit. Senis namque aetas prudentia, consilio viget, ut non facile in errores labatur. Hic uxorem, rem imbecillam, reget ordine et domesticis institutis: effervescentes annos *compescet atque instruet, fortunas non solum servabit sed augebit in suum et filiorum usum, benevivendi praeceptis futuro tempore prospiciet nihil agit cujus postmodum poenitentia ducatur* (1). Etenim ut pomorum, sic aetatis nostrae (2) maturitas quaedam est: qui fructus est uberrimus senectutis.

Neque tu mihi nonnullos senes afferas valetudinarios, difficiles ac morosos, qui pueris aliquando sunt deteriores. Omnis aetas insaniam redolens repudianda est. Sed insaniorem aetatem juvenum efficit ignorantia veri, et regendae rei familiaris desuetudo.

Cum igitur experientia rerum, virtute, consilio, senectus excellat, cumque domestica in re accuratio diligentiorque esse soleat; propter publicam utilitatem, propter societatem vitae communis, propter mutuum vivendi praesidium, propter mutuam tutelam etiamsi filiorum spes absit, seni uxor erit accipienda. Neque vero uxor tantum, sed juvenilibus quoque annis et aetate florida.

(1) *benevivendi praeceptis compescet atque instruet: fortunas non solum servabit, sed augebit in suum et filiorum usum.*

(2) *naturae,*

Primum, ejus aetatis anhelitus purus atque incorruptus senectutem vivificabit conservabitque integram. Deinde adolescens tanquam cera, teneris adhuc annis, viri moribus et consuetudine imprimetur, ut levi momento assuescat viri desiderio parere, id appetat, id refugiat, quod virum optare animadvertat. Ut enim tenellae plantae quo velis flectuntur magis quam corroboratae, ita adolescentiores facilius redigas ad tuam consuetudinem, quam illas quas vel aetas vel alterius viri usus reddidit callidiores. Tibi obsequentem facies, ad tuum nutum inclinabis, assuesces nullis malis imbutam moribus tibi morigeram obsequi, vereri aetatem sapere, quid sit laudi, quid vitio dandum internoscere, et admonitione continua et vivendi usu. Rei vero uxoriae, nisi superiorum annorum culpa obsistat, tantum impartietur, (etiam uxore id, si pudica fuerit, postulante) quantum rationi et procreandis liberis satisfiat. Videmus pueros in religiosis locis abditos, dempta exeundi evagandique facultate, et voluntatem quoque, per desuetudinem, ludendi evagandique abijcere, et externorum quae non vident nulla moveri cupiditate. Licet aetas ac natura repugnare videatur, tamen prodest usus contrarius. Simili modo et de virginibus conspicitur, quas seclusas ab hominum mulierumque congressu, si bene instituantur, nulla cura ejusmodi movet. Quid igitur mirum est, nuptas senibus virgines, virorum monitis et consi-

liis imbutas multas voluptatum illecebras quas non norunt, aspernari obtemporantes desiderio senioris, et id rectum putantes quod agendum ratione et prudentia didicerunt. Id optimum ducent quod vident viri valetudini conferre; existimabuntque ejus incolumitatem rebus caeteris quae brevi labuntur esse praeferendam. Gaudebunt se junctas eis viris, qui, quod maximum est in conjugali fructu et recte vivendi praecepta, et facultates rerum ad vitam de more degendam, suppeditare valeant. Ita, mea sententia, melius seni quam adolescenti virgo nubet. Nam quamvis pares cum paribus veteri proverbio facile congregentur, tamen sapientius est haerere ei aetati a qua absit suspicio paupertatis, insit autem virtus ac regendi sapientia, ex qua bene vivendi ratio ac disciplina possit percipi, quam ei in qua subsit *agendi* (1) timor, quae fragilis est, nullo usu, nulla prudentia, nullo vivendi ordine suffulta, maximeque inscia ad liberos educandos. Etenim cum unius stultitia sit satis ad evertendam rem familiarem, quid si duo lubrica aetate stulti copulentur? Quanta erit domus illius calamitas, quanta desolatio. Atqui nullam prudentiam, rerum nullum usum, nullam vitae degendae rationem esse in adolescentibus satis constat, ut id, cum experimento ipso confirmetur, nulla indigeat probatione.

(1) *agendi*.

Nam quod parentes dixisti voluptate liberorum care-
 re, cum prius e vita sit abeundum quam ad virtutem
 institui queant; non video cur adolescentes potius quam
 senes filiorum jucunditate fruantur. Siquidem nulla
 certior junioribus aetas quam senibus promittitur: sed
 diuturniorem ac firmiorem prope vitam fata spondere
 videntur illis, qui ad annum quinquagesimum perve-
 nere, aetate integra. Emensi enim multos vitae casus ac
 labores, obfirmasse quodammodo naturam videntur
 contra morbos, ac corroborasse diuturna cura ad perfe-
 rendos labores. Plurimos quidem morbi conficiunt in
 aetate teneriori, quos anni corroborati contemnunt: fa-
 cilius enim subrepunt prioribus annis, qui tanquam ce-
 ra ad calidiorem auram liquefiunt. Omne tempus ni-
 mirum dubium est et variis aegritudinibus subditum:
 pluribusque subditum periculis juvenum quam senum:
 tum quia natura ipsa per se fragilis est ea aetas atque
 imbecilla, tum quia servare modum nescit, neque tem-
 perare a voluptatibus, quae persaepe magnarum causa
 sunt infirmitatum. At vero senes corroborata aetate, usu
 firmiores, experientia peritiores, tum valetudinum im-
 petum fortius suscipiunt, tum eas cautius declinant quo
 certior ac longior vita senum esse videtur. Insuper non
 est repudianda aetas, ad quam viginti aut triginta anni
 possint adjici, qui satis superque satis sunt ad educa-
 tionem filiorum. Nam tum adulti, et intelligere et sa-

pere possunt, si fuerint a doctis et sapientibus, quales sunt senes, parentibus instituti. Id vero maximum commodum in senibus ex educatione liberorum percipitur, quod meliores multo moderatioresque ac perspicaciores videmus eos qui a senioribus educantur, quam eos qui a junioribus, qui nullam filiis neque doctrinam, neque prudentiam, neque certam vitae rationem possint tradere, ipsi omnium ejusmodi rerum expertes.

Sed fac senis vitam esse breviorē; nunquid non percipiunt in filiis immensam ac praecipuam voluptatem? Siquidem eo tempore filios nutriunt, cum anni teneriores existant, quo patrem vereri, honore prosequi parere praesto adesse, nutum observare parentum, disciplina didicerunt, ut nulla ex eis causa moestitiae exoriat. Robustiores vero annos contumeliosiores licentia efficit: fraena parentum respuunt, voluntatem aspernantur, praecepta contemnunt: reprobi ac contumaces suo more vivunt, quae res persaepe maximo dolore parentes premit. Qui ergo breviores sunt vitae munere, solam ex filiis voluptatem sumunt, nulla calamitate ammixta.

Verum quae te ratio, Nicolae, impellit ut matrimonium senibus dissuadeas? Nunquid filios non procreant? Nunquid familiae curam ignorant? Nunquid ad problem gubernandam inepti videntur? Nunquid vel corpore vel ingenio debiliores? — Ut antiquiores M. Cato

nem priscum illum, ut M. Tullium multosque praeterea doctissimos ac sapientissimos viros omittam, qui exacta ferme aetate adolescentulas matrimonio sumpsere, paulo superius, aetate *nostra* (1) Galeottus Malatesta, cujus nomen ob res pace et bello praeclarissime gestas apud Italos longe lateque viget, quarto et septuagesimo aetatis anno uxorem adolescentem sumpsit, exque ea quatuor filios genuit, qui postea viri totius Italiae praeclarissimi habiti sunt: quorum Carolum ipsi vidimus literarum studiis florentem, bellicae ducem praestantissimum aetatis nostrae. Hos cum natura ad virtutem edita adjuvit, tum paterna institutio, virtus atque auctoritas; per omnem vitam ante ipsorum oculos *observata* (2). Multum quidem valere et magnum pondus habere arbitror, in liberis educandis, parentis senis auctoritatem ac sapientiae plenam cohortationem, quae etsi juvenibus vigeant, minus tamen ponderis habere videntur, cum ab illa aetate aliena quodammodo credatur esse prudentia. Maturitatem in senibus, gravitatem, consilium, rerum experientiam esse arbitramur. Ea res auctoritatem quandam parit, ut hi plus caeteris providere et sapere existimentur. Id multum proficit ad coercen-

(1) *matura*

(2) *observata*.

dam aetatem lubricam filiorum, qui parentum vestigia imitati, se ad eorum quibuscum vivunt mores et vitam componunt, mandatis obtemperant, nutum observant; non obscenitatem aliquam, non turpitudinem, non insulsos jocos domi discunt, sed honestatem, continentiam, modestiam, gravitatem, quibus rebus ab ineunte aetate imbuti, etsi parentum praesidio destituantur, tamen prioribus annis perceptam disciplinam per omnem vitam conservant. Hoc pacto viri saepius praeclari evadunt et caeteris praestantiores. Itaque dicam iterum quod sentio. Seclusa privata utilitate, publici commodi gratia, senibus uxorem et quidem adolescentem habere expedit: conducit enim reipublicae maxime viros graves, prudentes, bonos esse in civitate, qui sua sapientia caeterorum stultitiam substantent. Adde quod magnum est vitae nostrae adjumentum habere cui vitam tuam credere, cum qua cogitationes communicare, consilia conferre, gaudium impartiri, aegritudines lenire possis, quem te alterum, quod in perfecta est amicitia, vere queas dicere. Neque vero verendum est ne te non amet, si abs te amari, ut decet uxorem, si castam fidem servari, si se ut alteram tui partem, non ut servam tractari senserit, quae senes facillime praestant. Nam quotusquisque est ex his junioribus, qui conjugalem fidem non abrumpat ac distrahat? Effervescit libido latius quam aequum est, neque se continent iutra domesticas

metas. Pellex potior uxoris loco habetur. Furfur, ut inquit, domum, alio farinam exportari queruntur; ex quo iurgia, contentiones, odia indigna matrimonio subsequuntur, et vindicandae quandoque contumeliae appetitus. Seniorum moderata voluntas; fides conjugii incorrupta; affectio in conjugem singularis; integritas mentis sana. Cessat rei alienae appetitus. Mutua benevolentia et conjugii sacra fides eam voluptatem praebebat, qua nulla queat esse maior inter mortales.

Quid quod alacrior ac multo iucundior senectus ex conjugio iunioris. Nam quod senes tanquam imbecilles in venerem culpasti, id quidem summa est illius aetatis laus et praecipua virtus. Tantum enim voluptati impartiri debemus, si modo homines simus non belluae, quantum satis est ad procreandam prolem, cujus causa etiam bruta coitum appetunt. Quod ultra appetitur magis bestiarum opus est quam hominum utentium ratione. Aequum est tantum in voluptate progredi quantum ratio matrimonii poscat. Luxuriam non solum in senibus, sed et in adolescentibus turpem ac vitiosam esse sapientes volunt. Senis igitur in hoc moderatio maxime est commendatione digna. Quum rationem, praecipuam vitae ducem sequeris, necessaria atque utilia quae sunt sequeris; *superflua et inutilia respuit*. Quod si uxoris aliquem vehementiorem appetitum noverit, sicut in infirmis quandoque contingit,

qui, morbo ingravescente, multa inutilia, licet gustu suavia, appetunt, moderabitur ratione, et id conferre docebit quod naturae et honestati fuerit necessarium.

Quod vero neque virginem neque viduam neque aetate maturam ducendam existimabas, pace tua, Nicolae, dixerim, nimis aberrare videris a recto iudicio et tuis moribus favere. Ducet quidem virginem, et eo magis quod annos teneros nulla alterius praeterquam domestica parentum consuetudine edoctos, flectet quo volet, in suam institutionem inducet, suis moribus coaptabit, auctoritate et consilio reget: id esse optimum docebit quod fuerit honestum; ostendet quanta sit continentiae virtus, quid pudicae ab impudicis differant, quatenus voluptati indulgendum sit, quatenus abstinendum. Ita verbis nisi animal stupidum fuerit, assequetur, ut quod anni aliquando poscunt ratio moderetur; quod vir suaserit, id potissimum censeat faciendum. Vidua autem si virum juvenem fuerit experta, recordabitur se quandoque ab eo spretam et contemptam fuisse, alteram quaesitam, se adulterae postpositam, laccessitam jurgio, et verberare aliquando appetitam. Venient in mentem vestes persaepe aut vendatae aut condonatae pellici. Adolescentiae levitas succurret, difficultas morum, inconstans matrimonii fides, ut cum ad senem pervenerit ubi omnia cessant, in

portum tranquillum ex procelloso mari se existimet pervenisse. Maturos quoque annos senex non reformidabit; et absque liberorum spe, propter ipsam naturae societatem, communisque vitae adjumenta, appetet vetulae conjunctionem; ut duorum imbecillitas communibus viribus validior fiat: nam sicut quod robustissimus saepe vir nequit, unius debilis accessione conficitur, ita quod aliquis impotentior solus non potest assequi, alterius licet parvulum auxilium subministrat. Manus unica manca est *ad opus conficiendum*, duae altera alterius fulta adminiculo perfectam rem efficiunt; ita quod uni deest alterius subsidio fulcitur. Dixisti quoque tibi vitam senum videri breviorē. Non possum negare termino quo proficiscuntur propinquiorem esse. At ea est vita perfectior, majorique agitur cum laude. Praestat enim brevi vivere cum virtute, quam cervorum vitam ducere cum ignavia, stultam, erroris atque inscitiae plenam, quae et saepius labitur quo est fragilior et flexibilior ad vitia. Aetas senis (eos vero senes appello qui id nomen substinere possunt) quantulacunque superest perfecta est, in qua viget animus, mens, consilium, quae virtutis est habitaculum, et fructus vitae superioris. Itaque quoquo verteris necesse est concedas aetatem senis ad matrimonium utilem, ad vitae usum accomodatam, ut ea nobis appetenda sit si volumus perfecte et cum virtute vivere.

Haec cum dixisset, cur, inquit Nicolaus, tu, Carole, non expectasti senectutem in uxore ducenda, si ea tibi aetas adeo comprobatur? Non, inquit, superiori aetati matrimonia denego si apte et commode fiant. Sed senectutem non esse alienam ab eo munere ostendo, quandoquidem ea certior perfectiorque aetas videtur. Quilibet, inquit Nicolaus, suum appetitum sequatur, sua cuique sententia est. Haec vero a te arbitror dicta ut huic nostro satisfacias. Voluisti, ut opinor, pro cibis verba reddere, ne illi aliquid deberes. Sed jam satis confabulati sumus. Id optime prospiciam, ne mihi reliquorum insania obsit. Quae cum dicta essent surreximus.

F I N I S.



